

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 809633/3

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד לאה אליאב)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אברהם ברזל)

הנדון: הסכם מתנה בין בני זוג כמבסס קניין ומוכיח כוונת שיתוף אף ללא רישום

פסק דין

רקע – עובדות, עיקרי הטענות וההליכים הקודמים

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין הרבני האזורי ירושלים¹ שקבע בדעת רוב כי הדירה ששימשה למגורי הצדדים והרשומה על שמו של האיש בלבד היא בבעלותו הבלעדית וכך תיוותר, למרות הסכם שערכו וחתמו הצדדים זמן מה טרם פרוץ המשבר האחרון שבסופו התגרשו ושוו נקבע כי האיש מעביר את מחצית הדירה לבעלותה של האישה, ללא תמורה.

הסכם זה (שאינו הסכם ממון המצריך אישור של בית הדין או של בית המשפט) לא הבשיל לכדי העברת הבעלות ברישום, ככל הנראה עקב הקרע שחל בין הצדדים סמוך ונראה לחתימתו, ובשלבים מאוחרים יותר – בעת ההתדיינויות בין הצדדים בבית הדין – טען האיש כי חזר בו מן ההסכם ומן המתנה הכלולה בו. בית הדין האזורי בפסק דינו דן, האם חתימת ההסכם מהווה קניין, וקבע בדעת רוב, שבמקרה שלפנינו הקניין לא הושלם מאחר ולא נעשה רישום בטאבו, למרות ששאר ההליכים הנעשים אחרי חתימת חוזה, נעשו.

לאמור עד כה נוסף על קצה המזלג גם את הרקע הכללי, שלדעתנו הוא המהותי, ויש בו כדי לשקף את רצון הצדדים:

הצדדים היו נשואים שלושעשרה שנה עד לפרוץ הסכסוך ביניהם, שבסופו התגרשו, ושלוש שנים נוספות במהלך סכסוך זה ועד לגירושין בפועל. במהלך שנות נישואיהם של הצדדים – עד לפרוץ הסכסוך – ידעו חיי הצדדים קשיים, ולאורך הדרך השקיעו הורי המשיב מהונם בכספים שניתנו לצדדים כדי להחזיק את ביתם של הצדדים ולמנוע את פירוקו.

לשיטת המערערת אף הכספים ששימשו לקניית הדירה באו מידם של הורי המשיב וכחלק מאותה מגמה של תמיכתם בצדדים, וביתר פירוט: לשיטתה מלכתחילה הקציבו הורי המשיב סכום נכבד למטרת רכישת דירה לצדדים, ולאחר שהצדדים אכלו חלק ניכר מכספים אלה, הסכימו ההורים לתת סכום נכבד נוסף ובלבד שמסכום זה תירכש דירה מייד. לשיטת המשיב באו כספי

¹ תיק 763254/1, פורסם, ראה בקישור (בתי-הדין הרבניים ירושלים) 763254 פלונית נ' פלוני (נבו) 4.3.2014.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרכישה מ'קרן' שהייתה רשומה על שמו ובבעלותו. נעיר כבר עתה כי גם אם נקבל עמדה זו אין היא סותרת לטענה בדבר תמיכתם של הורי המשיב בצדדים לאורך השנים ושמה אף כספי הקרן המדוברת – מהם באו.

עוד נציין כי המערערת נטשה את המשיב ואת הבית המשותף ועברה עם ששת ילדיה למקלט לנשים מוכות, לטענתה בשל אלימות המשיב כלפיה. עם זאת לדעת בית הדין קמא אלימות זו לא הוכחה, מפני שלאור הסכמת הבעל לתביעת האישה להתגרש, לא היה צורך לדון בדברים.

עקב עזיבת האישה את הבית לא הושלם הליך הרישום, ולטענת הבעל הוא חזר בו מהמתנה שרצה לתת לאישה, לדבריו, כתמורה לשלום בית. יש להוסיף שלאור הסכמתם התגרשו הצדדים, מבלי שענייני הממון נידונו כלל. איננו יכולים להתעלם מהעובדה שאישה עוזבת את הבית עם ששת ילדיה ומסכימה להתגרש לפני שהסדרי הממון נידונו – דבר הדין אותה לחיי עוני, ועל כורחך שיש רגליים לטענת האישה שעזיבתה והגירושיה היו עקב אלימות הבעל. משכך אף אם נקבל את טענת האיש שהמתנה הייתה לצורך שלום בית, אין מקום לדרוש מהאישה להסכים לשלום בית, גם במקרה שהיא מתענה תחת ידו.

דיון והכרעה

החתימה על ההסכם

בשלב מסוימים בהתדיינות טען האיש לכאורה אף כי חתימתו על ההסכם זויפה, אלא שטענה זו – לא זו בלבד שלא הוכחה אלא שהיא תמוהה גם נוכח העובדה שלא הוגשה תלונה במשטרה בגין הזיוף הנטען – מה שמעלה תהייה רבה על טענה זו, תהיות נוספות עולות מן השאלה כיצד יכולה טענה זו לדור בכפיפה אחת עם הטענות בדבר החזרה מן המתנה שלטענה זו כלל לא ניתנה ועם טענות נוספות בדבר פרשנותה של מילה מסוימת בהסכם.

נוסיף גם כי ככל הנראה לא עלתה טענה זו גופא בבית דין קמא, ועל כל פנים לא בא זכרה בפסק דינו ולא עליה הושתתה דעת הרוב שבו, הנ"ל, וניכר מפסק הדין כי על עצם עובדת החתימה על ההסכם לא היה חולק. גם מפרוטוקול הדיון שהתקיים בבית הדין הגדול בגלגולו הקודם של התיק – טרם שהוחזר לבית הדין האזורי – עולה כי האיש אמר בדיון מפורשות כי חתם על ההסכם אלא שלא חתם "סופית", היינו על מסמכי העברת הבעלות. עוד נוסיף כי ממכלול טענותיו של האיש, מהקשרה של טענתו זו ונוכח קשיי שפה של שני הצדדים אפשר כי גם הוא לא נתכוון לטעון לזיוף במובנו המילולי אלא להטעיה כביכול שבשלה חתם על ההסכם.

לאור כל האמור בהקשר זה אנו קובעים כי ההסכם בחזקתו, בחזקת שנחתם כדין.

התעלמותו של בית דין קמא משאלת כוונת השיתוף

המערערת טוענת כלפי פסק דינו של בית דין קמא כי לא נחת לבירור זכותה בדירה מכוח חוק יחסי ממון ומכוח הפסיקה בעניין כוונת השיתוף ולא דן אלא בהיבטים ההלכתיים.

עיינו בפסק דינו של בית הדין ואכן אין ספק שכך הדבר.

נקדים ונאמר כי ייתכן שאין להאשים את בית הדין בעניין זה בהתעלמות מן החוק ומן הפסיקה – ויוער כי אכן בהיבטים אחרים דן בית הדין בפסק דינו בחוק ובמשמעויותיו ההלכתיות, ואין להניח כי דווקא בסוגיה זו בחר להתעלם ממנו – אלא שעיקר הטענות שעלו בפניו היו בהיבטים ההלכתיים והחוקיים של הסכם המתנה גופו. משכך בהעדר טענות מבוררות בעניין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כוונת השיתוף ונוכח העובדה שחוק יחסי ממון כשלעצמו (שאכן הוזכר בבקשת המערערת מבית הדין לפסוק על פיו) אינו מביא למסקנה כי אף האישה שותפה בדירה המדוברת (שכן זו נקנתה לכאורה מכספי מתנה שניתנה לאיש) – לא דן בית הדין ולא העלה מעצמו השערות בדבר כוונת שיתוף.

מכל מקום מאחר שלדעתנו יש לטענות שאכן הועלו בבית הדין קמא, הטענות בעניינו של ההסכם, גם משמעויות בהיבט של כוונת השיתוף, ונציין כי היבט זה אף הוזכר בקצרה בדיון שהתקיים בבית הדין הגדול בגלגולו הקודם של התיק – אין אנו פטורים מלדון בהן לגופן.

בית הדין קמא אכן עסק באריכות בהיבטים הלכתיים שונים של הסכם המתנה האמור, בכלל זה בירר אם יש בו משום קניין שטר; אם יש לתפוס בו לשון ראשון שבה נאמרה התחייבות לתת או לשון אחרון המלמדת על נתינה בפועל; אם יש בו משום סיטומתא; אם סיטומתא זו כשלעצמה יוצרת קניין גמור או אך ורק התחייבות והקניין אינו מושלם עד לרישום, שכאמור לא נעשה; אם יש לדון בענייננו בשאלת החזרת מתנות וכו'.

הדיון והבירור ההלכתי הנרחבים שבפסק דין זה ראויים הם כשלעצמם, יש בהם להגדיל תורה ולהאדירה ויפה עשה בית הדין שהורה על היתר פרסום פסק דינו, שאכן פורסם (ב'נבו). אך עם זאת אין אנו יכולים להסכים למסקנותיהם באשר למקרה שלפנינו, שכן דומה כי בהקשר זה נתעלמו מבית הדין פרטים שחובה לתת עליהם את הדעת.

כאמור בית דין קמא לא דן בהיבט של כוונת השיתוף.

לדעתנו אין כל ספק שבעניין שלפנינו הייתה גם הייתה כוונת שיתוף בדירה האמורה. הצדדים טענו בהיבט של היות הדירה דירת מגורים, רכישתה בתקופת הנישואין וכו' ולאידך גיסא בשאלה אם עצם העובדה שהצדדים נזקקו להסכם – משמעה כי עד אותה עת לא הייתה כוונת שיתוף או שהצדדים על כל פנים לא הבינו את משמעותה של כוונה כזו ולא ראו עצמם כשותפים בנכס.

טענות אלה ראויות היו לדיון כשלעצמן לו נזקקנו לבחון את שאלת כוונת השיתוף שהתגבשה או שלא התגבשה עד מועד חתימת ההסכם האמור. נאמר בקצרה בהקשר זה ובלתי לקבוע מסמרות כי אכן ייתכן שאין מטען ראייתי מספיק כדי לבסס עליו קביעה בדבר כוונה כזו, ולאידך גיסא אין בטענה בדבר הצורך שראו הצדדים בהסכם כדי לסתור את הטענה בעניינה של כוונת שיתוף שהייתה גם בלעדיו, שכן לא יבצר כי אף מי שרואים עצמם כשותפים יבקשו לקבוע זאת בהסכם כתוב ובדבר ברור שאינו מותיר פתח לוויכוח ולחילוקי דעות עתידיים, ובפרט בכני זוג הנמצאים בסכסוך. אם כי בענייננו לא אסתייעא מילתא בהקשר זה והמחלוקת – שלא לומר המלחמה – בין הצדדים בעניינה של הדירה, על ההסכם שנכרת בנוגע לבעלותה, ניטשה במלוא עוזה על אף ההסכם האמור.

מכל מקום בפסק דינו אין אנו זקוקים לבירורן של טענות אלה עד תום, שכן עיקרם של דברים הוא ההסכם עצמו: בין שנאמץ את עמדת הרוב בבית הדין האזורי שגרסה כי ההסכם לא יצר קניין הלכתי או חוקי אלא התחייבות ברת־חזרה בלבד ובין שנדחה עמדה זו – אין ספק שעצם כריתתו מוכיחה בהוכחה שאין למעלה ממנה את כוונת השיתוף בעת כריתתו.

ונבהיר: אמת שבפסיקה בדבר כוונת שיתוף מדובר גם בשאלת משך הזמן שממנו נגזרת כוונה זו, וכלפי זה אולי באה טענת האיש כי עד למועד כריתת ההסכם יש להוכיח את העדרה של הכוונה – כפי שעולה לדעתו מעצם הצורך שראו הצדדים בהסכם, ולאידך גיסא סמוך ונראה לאחר מכן אירע המשבר שהסתיים בגירושי הצדדים ושוב לא הייתה כוונה לשיתוף, חוסר כוונה שמחמתו אכן גם לא הושלם הרישום בהתאם להסכם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברם אין בכך כדי לבטל את האמור עד כה. שאלת משך הזמן נוגעת לכוונת שיתוף הנלמדת ומוסקת מתוך התנהגותם של הצדדים, בעניין זה הניחה הפסיקה כי כדי ללמוד מן ההתנהגות על כוונה לשותפות קניינית נחוץ משך זמן שבו יתנהלו הצדדים בשותפים, וזאת בנוסף לאינדיקציות אחרות לכוונת השיתוף. אולם תוקפה ומשמעותה המשפטית-קניינית של כוונת השיתוף משאכן התגבשו העובדות לכדי מסה קריטית המוכיחה את קיומה – באים הם כהרף עין. לא משך הזמן הוא הקובע, אלא כוונת הצדדים היא זו שקובעת.

משכך, שעה שיש עובדה אחת המוכיחה את כוונת השיתוף למעלה מכל ספק, וכזו היא כריתת ההסכם, אין צורך בפרק זמן כלשהו לפניה או לאחריה שיחזק ויאלם את הכוונה או את הראיות לקיומה.

עם זאת ולמעלה מן הצורך נאמר כי משך נישואין של שלושה-שנה ונוהג קבוע של תמיכה כלכלית הבאה מצד הורי אחד הצדדים אך ניתנת לשניהם – כל שכן אם אכן קיימת זיקה ישירה בין תמיכה זו לרכישת הדירה, כטענת המערער, אך גם אם לא נקבל טענה זו – יש גם בהם כדי לחזק את ההנחה בדבר כוונת השיתוף.

משנתגבשה כוונה זו אין משמעות לעובדה שהסכסוך פרץ זמן קצר לאחריה, הקניין שחל עם כוונת השיתוף כבר נעשה, ושוב אינו בטל.

כאן איתנו מקום להעיר גם על טענת המשיב כי מגמת ההסכם הייתה שלום בית ומשפרץ הסכסוך זמן קצר לאחריו יש לראות את ההסכם כפְּרִיָה של הטעיה – והערה זו מכוונת גם כלפי הדיבט הקנייני-הלכתי של הסכם זה שעליו נעמוד להלן – העברת הבעלות שנקבעה בהסכם לא הותנתה בתנאי כלשהו, גם אם הרקע יכול ללמד על כוונת להביא לשלום בית אין בכך כדי לבטל את ההסכם, הנותן מתנה לאוהבו ונעשה שונאו – אין המתנה בטלה, כידוע. כך גם בנידוננו, אלא אם יוכח כי אכן בעת מתן המתנה שבנידון כבר היה טמון זרע הפורענות ומקבלת המתנה, המערערת, אכן הטעתה את הנותן. לשיטת המערערת נטישתה את המשיב הייתה בשל אלימותו כלפיה, לאחר מתן החלק בדירה, ולשיטה זו ודאי שלא נוכל לבסס טענה כי מתנתו ניתנה קודם לכן בשל הטעייתה אותו. אכן למשיב גרסה אחרת, אך בבואו לטעון לבטלות מתנה שניתנה כבר – עליו הראיה, ולא מבעיא שלא הוכח שלא הייתה אלימות כזו מצידו (ונסיבות העניין מחזקות טענה זו), אלא שאף לו הוכח כן, עדיין אין זו הוכחה כי כבר בעת מתן המתנה היה המשיב מוטעה.

ההסכם כקניין ומשמעותה של כוונת השיתוף בהקשר זה

לכוונת שיתוף הנלמדת ממעשה כריתתו של ההסכם משמעויות גם בהיבט ההלכתי, וגם על כך לא נתן בית דין קמא את דעתו:

בית דין קמא דן בראייתו את ההסכם כקניין, ובעיקר כקניין 'סיטומתא', אלא שבסופו של דיון הסיק בית הדין שבהעדר רישום לא חל קניין זה, חסרה גמירות דעתם של הצדדים להקנות וכוונתם אינה אלא להתחייבות לתת, שממנה – לדעת הרוב – יכול היה האיש לחזור בו בנסיבות העניין ואף על פי חוק המתנה.

ברם בענייננו, כיוון שעל פי הפסיקה המשפטית המקובלת והמחייבת על פי החוק והנוהג בכל הנוגע לשיתוף בין זוג בקניינו של רעהו, בטל החיסרון של חוסר גמירות דעת, ונוצר קניין מכיוון שהייתה כוונת שיתוף, הגם שכוונה זו אינה נרשמת בטאבו או במרשם אחר, הרי שלעניין מעשה קניין הנעשה בין בני זוג והמלווה מעצם טיבו וטבעו בכוונת שיתוף מסולק גם החיסרון של דרישת חוק המקרקעין לרישום, בין שחיסרון זה בקניינים אחרים נובע מדינא דמלכותא ובין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהוא נובע מחוסר בגמירות דעת הצדדים (הנובע גם הוא מהנוהג והצורך החוקי לרשום את המכר או המתנה). נמצא שאף אם כוונת השיתוף כשלעצמה אינה יכולה להיראות בעין ההלכתית כקניין, כשבאה היא בד בבד עם מעשה שיש בו קניין אף מן המבט ההלכתי יכולה היא, נוכח מעמדה המשפטי, להועיל לריפוי של הפגם הנובע מן הצורך המשפטי ברישום.

משכך אין ספק האיש, משיב דנן, הקנה לאישה, מערערת דנא, מחצית מן הבעלות בדירה הרשומה של שמו ומעתה יש לפסוק כי הבעלות בדירה משותפת לשני הצדדים בחלקים שווים.

נוסיף ונאמר כי אומנם בפסק דינו של בית דין קמא עלתה לדיון גם השאלה ההלכתית של החזרת מתנות במורדת, וזאת – ייאמר – בדעת המיעוט שסברה כי מן הדין אכן הייתה בענייננו התחייבות למתנה התקפה אף בפן ההלכתי. גם בפסק הדין האמור עלו כמה ספקות וספקי ספקות בשאלה זו – הן בדיון ההלכתי העקרוני אם הפסד מתנות במורדת מושתת על קנס או על אומדן דעת ואם מתקיים הוא רק לאחר הכרזות והתראות או שמא אף בלעדיהן שעה ששני הצדדים מורדים זה על זה, הן בשאלה העובדתית אם מרדה האישה בבעלה שלא כדין או שמא צדקה בבריחתה ממנו נוכח האלימות שבה נהג בה, לטענתה. שאלות נוספות הן בדבר קיומו של דין החזרת המתנות במתנה שאינה בגדים ותכשיטים. יש בפסקי הדין אף שדנו אם הקנאת מחצית דירת מגורים ראויה בכלל להידון בדיני מתנה וחזרתה או שמא עליה להיבחן במבחנים אחרים (ראה דברי הגר"ח איזירר בפסק הדין בתיק 166822/1, ואין כאן מקום להאריך בזה).

מכל מקום נוכח האמור עד כה כי, לדעתנו, לא התחייבות למתנה בלבד הייתה כאן אלא מתנה וקניין גמורים, הרי שיש לראות את האישה כמוחזקת באשר ניתן לה במתנה וחובת הראיה להייתה מורדת המפסידה מתנות מוטלת על הבעל, ושלא כדעת המיעוט שבפסק הדין שאומנם סברה שיש תוקף להסכם אולם ראתה בו רק התחייבות למתנה ומשום כך ראתה את הבעל כמוחזק בדירה עצמה והטילה על האישה את חובת הראיה כי לא הפסידה מתנותיה. הוא הדין והוא הטעם לטענות כי המתנה הייתה פְּרִיָה של הטעיה שכבר אמרנו כלפיה לעיל כי הטוען לבטלות מתנה שניתנה כבר – עליו הראיה.

כל עוד לא הוכח כי האישה הפסידה את מתנותיה הרי שהבעלות בחצי הדירה שלה היא, משעה שחל הקניין כאמור, וזאת על אף הרישום על שם הבעל שנוכח התבררות האמור לעיל אין בו בענייננו אף כדי לעשות את הבעל למוחזק בדירה כנגד האישה.

מסקנות ומתן הוראות

סוף דבר, בית הדין פוסק כדלהלן:

א. הערעור מתקבל.

ב. הבעלות בדירה ששימשה למגורי הצדדים ושבעניינה נכרת בשעתו ההסכם שלפיו מעביר האיש מחצית מהבעלות בה לאישה היא של שני הצדדים בחלקים שווים ושלא כפי הרישום.

ג. בית הדין יחתום, אם יתבקש, על פסיקתא שבאמצעותה יוסדר רישומה של הדירה בהתאם לאמור.

ניתן ביום ט' באלול התשע"ט (9.9.2019).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה